

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-85.1-29>

УДК 007:304:001

Юксель Г.З.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ВИКОРИСТАННЯ ПОСИЛІВ ТА МЕСЕДЖІВ ЯК СКЛАДНИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ КРИМСЬКИХ ЗМІ)

Анотація. Наукова стаття представляє результати моніторингу сучасних кримських ЗМІ тимчасово окупованої території (*надалі – ТОТ*) Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі процесу формування та змісту головних посилів стосовно подій в Україні, що представлені в сучасних ЗМІ на тимчасово окупованих територіях АР Крим та м. Севастополя та подаються аудиторії в інформаційно-аналітичних матеріалах. Предметом дослідження є найбільш розповсюджені в кримських медіа змістові групи та головні ідеї меседжів (посилів) відносно України. У статті застосовано хронологічний підхід до аналізованих подій; систематизація інформації проводилася з використанням соціологічного та статистичного методів, зокрема контент-аналізу. На різних етапах використано методи спостереження, порівняння, узагальнення.

Ключові слова: Крим, Україна, свобода слова, інформаційна політика, права людини, засоби масової інформації, соціальні мережі, моніторинг, мова ворожнечі, пропаганда.

Yuksel Gayana

V.I. Vernadsky Taurida National University

MESSAGES AND IDEAS AS A COMPONENT OF THE INFORMATION WAR AGAINST UKRAINE (ON EXAMPLE OF THE CRIMEAN MEDIA)

Summary. The scientific article presents the results of monitoring of modern Crimean mass media of the temporarily occupied territory (hereinafter –TOT) of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol. The aim of the work is to study and analyze the process of formation and content of the main messages regarding the events in Ukraine, which are presented in the modern media of the temporarily occupied Crimea and Sevastopol and provided to the audience in informational and analytical publications. The subject of the study is the most common in the Crimean media content groups and the main ideas of messages about Ukraine. The study used a chronological approach to the analyzed events; the systematization of information was carried out using sociological, statistical methods, including content analysis. Methods of observation, comparison and generalization are used at different stages. The results of the study can be used to develop the principles of information policy, implementation of measures to inform the population and establish communication with residents of the temporarily occupied territories of Ukraine. During the monitoring, the information segment of the six Crimean mass media was analyzed: the most widely circulated newspaper «Crimean Pravda», the official publication of the so-called Crimean Council of Ministers «Krymskaya Gazeta», the Crimean Information News Agency, «RIA Novosti Crimea», and Internet sites «Crimean Echo» and «Crimean News». The scientific article is an integral part of a comprehensive study of the transformation of the media space of Crimea after the occupation of 2014 and the basics of information policy and information reintegration of temporarily occupied territories of Ukraine. The article contains terminology banned in Ukraine regarding the territorial integrity of the state, as well as negative emotional statements addressed to Ukraine and the Ukrainian people. All of them belong entirely to the Crimean media and have been used as examples. The author does not share the views of the authors of the Crimean media. The latest information on Crimean media monitoring has been put into scientific circulation. The results of the study can be used in the formation of principles and principles of information policy, implementation of measures to inform the population and establish communication with residents of the temporarily occupied territories of Ukraine.

Keywords: Crimea, Ukraine, freedom of speech, information policy, human rights, mass media, social networks, monitoring, hate speech, propaganda.

Постановка проблеми. Захист територіальної цілісності та суверенітету України визнані головними завданнями в діяльності влади та суспільства. Після окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь у 2014 році (*термін «окупація» використовується відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 71/205, яка засвідчує «тимчасову окупацію» Криму – прим. авт.*) це питання набуває особливої актуальності. Безпечна реінтеграція тимчасово окупованих територій стає одним із пріоритетних напрямків захисту, безпеки, розвитку України. Інформаційний простір – важлива галузь діяльності в захисті загальнонаціональних інтересів держави, але існуючі виклики та проблеми, а саме: проведення масштабної інформаційної кампанії проти

України, створення негативного образу держави для населення тимчасово окупованих територій – ускладнюють роботу щодо реалізації інформаційної політики та інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь.

У 2018 р. Кабінет Міністрів України прийняв Стратегію інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя [17], що базувалася на дослідженнях «кримського» питання в українському суспільстві, містила механізми, спрямовані на повернення Криму в українське інформаційне поле та забезпечення комунікації громадян України в окупації. Стратегія передбачала координацію та спільну працю держави й суспільства.

В документі були висвітлені існуючі загрози для реалізації завдань, характеристики інформаційного середовища, в якому ведеться праця на окупованих територіях, в українському просторі, на міжнародному рівні. Загрозами реалізації Стратегії визнані активні заходи протидії (дипломатичної, інформаційної, культурної) Російської Федерації проти реалізації Україною державної інформаційної політики щодо Криму як на території самого півострова, так і на зовнішніх аренах, а також цілеспрямована діяльність РФ щодо унеможливлення (технічного) донесення до мешканців Криму об'єктивної та неупередженої інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки вийшли в світ монографії, в яких розглядають різні аспекти окупації 2014 р., її наслідки для України та світової спільноти, але тема трансформації і примусового переформування інформаційного простору Криму після окупації 2014 р. залишається недослідженою. Правовий аспект анексії Криму відображений у низці досліджень відомого вченого, правознавця з міжнародним визнанням О. В. Задорожного, зокрема й монографії «Анексія Криму – міжнародний злочин» [7]. Специфіка кримського питання в Україні, особливості функціонування регіону, головні засади політики стосовно ТОТ розкрито в колективній праці «Політика щодо Криму» [21]. Хроніку захоплення півострова та події в інформаційній сфері відображено в публікаціях журналістів А. Андрієвської [1], Т. Березовця [3], Н. Гуменюк [6], С. Громенко [5], Ю. Луканова [13], М. Семени [19] та ін.

Головними джерелами інформації про порушення прав журналістів у Криму сьогодні стали звіти правозахисних організацій: «Крым: свобода слова в оккупации. Информационно-аналитический доклад о преследовании журналистов и блогеров на территории Крымского полуострова (март 2014 – сентябрь 2019)» [11], «Хронологія утисків свободи слова в Криму» [12] Центру прав людини ZMINA та Кримської правозахисної групи, звіт «Становище кримськотатарських медіа в Криму (2014–2016)» Центру з прав людини [22]. Моніторинг змісту, мови ворожнечі та ідеологічної спрямованості кримських ЗМІ здійснює в останні роки громадська організація «Інститут масової інформації» [2; 14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукова стаття є складовою частиною комплексного дослідження трансформації медійного простору Криму після окупації 2014 року та основ інформаційної політики й інформаційної реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Вона представляє результати моніторингу сучасних кримських ЗМІ тимчасово окупованої території (*надалі – ТОТ*) Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Загальна наукова проблема полягає в з'ясуванні особливостей процесу трансформації та примусового переформування медіасфери Криму та встановлення можливості проведення ефективною інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі процесу формування змісту головних посилів стосовно подій в Україні, що представлені в су-

часних ЗМІ тимчасово окупованих АР Крим та м. Севастополь та надаються аудиторії в інформаційно-аналітичних матеріалах. Предметом дослідження є найбільш розповсюджені в ЗМІ Криму змістові групи й головні ідейні меседжі (посили) відносно України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цій розвідці застосовано хронологічний підхід до аналізованих подій, систематизація інформації проводилася з використанням соціологічного, статистичного методів, зокрема контент-аналізу. На різних етапах використано методи спостереження, порівняння, узагальнення. В ході моніторингу проаналізовано повідомлення шести кримських ЗМІ: найбільш тиражної газети півострова «Крымская правда», офіційного видання так званої Ради Міністрів Криму «Крымская газета», стрічки інформаційних агентцій «Крым-Информ» і «РИА Новости Крым», матеріали інтернет-сайтів «Крымское эхо» та «Новости Крыма». Моніторинг відбувався з 01.01.2020 р. по 30.06.2020 р., підбір матеріалів відбувався на сайті зазначених медіаЗМІ за ключовим словом пошуку «Україна». Загалом упродовж моніторингу було знайдено та проаналізовано таку кількість публікацій:

- на сайті газети «Крымская правда» (www.c-pravda.ru) – 32;
- на сайті «Крымской газетъ» (www.gazetacrimea.ru) – 17;
- на сайті інформаційної агентції «Крым-Информ» (www.c-inform.info) – 212;
- на сайті інформаційної агентції «РИА Новости Крыма» (www.crimea.ria.ru) – 1538 (проаналізовано кожну 10-у публікацію, тобто 153 повідомлення);
- на сайті Інтернет-видання «Крымское эхо» (www.c-echo.info) – 64;
- на сайті «Новости Крыма» (www.news.allcrimea.net) – 44 публікації.

Принципи проведення дослідження. У статті процитовано заборонену в Україні термінологію щодо територіальної цілісності держави, а також негативні висловлювання про державу, її владу і народ; але ці фрази використані з публікацій кримських медіа й наведені як приклади упередженого та необ'єктивного ставлення журналістів до фактів і подій. Авторка цієї статті не поділяє думки журналістів проросійських кримських ЗМІ, підтримує принципи унітарності та територіальної цілісності України, необхідності вивчення історії країни, збереження самобутності та ідентичності, підвищення національної свідомості. Результати дослідження можна використовувати при формуванні принципів і засад інформаційної політики, реалізації заходів для інформування населення, встановлення комунікації з мешканцями тимчасово окупованих територій України.

Після окупації 2014 р. самопроголошена влада Криму під керівництвом московських кураторів організувала заходи, що були спрямовані на видворення з території Криму незалежних ЗМІ та проведення репресії по відношенню до журналістів. Із цього часу на півострові спостерігається скорочення кількості ЗМІ в порівнянні з «доокупаційним» періодом. За звітом ООН, загальна кількість кримських медіа на початок

2014 р. складала майже 3000 одиниць [13], але після окупації відбувається суттєво скорочення медіа, причиною цього стало встановлення повного контролю за сферою інформації та комунікацій (включно з соціальними мережами) з боку існуючої влади.

У 2017 р., за даними Публічного реєстру інфраструктури зв'язку та телерадіомовлення РФ у Криму, здійснювали діяльність 163 ЗМІ, серед яких у так званій «Республіці Крим» 66 ЗМІ (9 центральних телекомпаній, 22 радіокомпанії та 35 кабельних каналів); у м. Севастополі – 97 ЗМІ (17 центральних телекомпаній, 23 радіокомпанії та 57 кабельних телевізійних каналів). У 2018 р., за даними Публічного реєстру інфраструктури зв'язку та телерадіомовлення РФ у Криму, було зареєстровано 361 ЗМІ [7]. Найбільш тиражними серед друкованих ЗМІ в Криму вважаються «Крымская правда», «Крымская газета», «Первая Крымская», «Вести. Крымский выпуск», «Крымский Телеграф». Створені кореспондентські пункти газет: «Комсомольская правда», «Аргументы и факты», «Известия», «Российская газета». Видаються міські газети «Боспор» (Керч), «Кафа» (Феодосія), «Севастопольская газета», «Южная столица» (Сімферополь), «Южная газета» (Ялта) та ін. [19].

Головні сили в матеріалах кримських ЗМІ відображено в думках та оцінках, що висловлюються в інформаційних або так званих «аналітичних» авторських матеріалах. Однією з розповсюджених із них стає думка про те, що Крим нібито несправедливо перебував у складі України (*тут та надалі використовується мова оригіналу ЗМІ – прим. авт.*): «Казалось бы какое отношение к этому модному повертию имеет Украина, в составе которой Крым имел несчастье в ту пору находиться» («Крымское эхо»), «Наш полуостров не по своей воле откололся от родины, продрейфовал больше двух десятков лет в болоте украинской общественно-политической жизни и вернулся в родную гавань» («Крымское эхо»).

Наполегливо в медіа Криму використовується меседж про те, що Україні необхідно «забути» про Крим, основою для використання якого є визнання окупації півострова 2014 р. як акту «волевиявлення народу Криму та результату референдуму»: *«тяжело осознавать истеричный информационный фон, вопли об «окупации» полуострова» (про реакцію в Україні на проведення референдуму РФ в Криму – прим. авт.)* («Крымское эхо»), *«пора украинскому политикому прекратить паразитировать на крымской тематике»* («Крымская правда»), *«сколько комиков там у власти не сменится, они так и будут «воевать» с Россией и пытаются разыгрывать «крымскую карту»* («Крымская правда»). Збільшилась кількість подібних посилів саме зараз, у світлі референдуму в РФ від 1 квітня 2020 р. та прийнятих змін до російського законодавства, згідно з якими за заклик до відчуження так званих «російських територій» можна притягати до кримінальної відповідальності та карати терміном до 10 років позбавлення волі.

Постійне місце в матеріалах кримських ЗМІ має меседж про те, що Україна ніколи не була самостійною державою, а український народ не має власної інтелектуальної та культурної спад-

щини. Все, що здобуто або створено українцями, було подарунками радянської влади або російського народу: *«Жертвам империализма (України – прим. авт.) и мову до уровня литературного языка дотягивали светила советской филологии, и государственность подарили вместе с территориями и промышленностью, теперь и «мова» есть, и народ – отдельный, а «братский» или нет – это уж смотря кто оценит. А фактически – он «против России» и «за счет России»* («Крымская правда»), *«... Он работает в украинском институте будущего, чтобы никто не сомневался, что у Украины есть будущее»* («Крымское эхо»).

Подібний контекст використовує у своїх виступах і так званий Голова так званої Державної Ради Криму В. Константинов: *«Спикер крымского парламента назвал современную Украину «просто территорией», которая будет очень токсичной и станеть создавать разные проблемы... По мнению Константинова, главной идеей для них должен стать не Крым, а создание государства «хотя бы в каком-то виде», – цитує «Крымская газета».*

Наявна в кримських ЗМІ також ідейна спрямованість не на осудження війни проти України та завершення конфлікту, а, навпаки, – розпалювання ворожнечі між державами: *«Любая российская проблема для сознательных патриотов – это бальзам на сердце»* («Крымское эхо»), *«... Две причины не пить украинское. Первая: там неонацистский режим, это аморально. С людьми, которые там правят, у нас не должно быть ничего общего. Киевская власть настолько беспринципна, что убила своих же людей на майдане, так что им стоило нам вместо воды поставлять какую-то траву»* («Крымская правда») тощо.

Привертає увагу достатньо розповсюджений посил-порівняння політичного устрою в Україні з нацистським режимом: *«Тысячи нацистов, которых федеральные СМИ предпочитают аккуратно именовать «Радикальными националистами» прошли намедни по центру Kyiv'a. Как «гэтьманов» не меняй, «незалежная» следует своим историческим курсом: в ад»* («Крымская правда»), *«Власть по сути в интересах нацизма расписалась в полном отказе от защиты прав человека и свободы вероисповедания»* («Крымская правда»), *«На Украине нацизм фактически стал частью государственной идеологии, – Аксенов»* («Крым-Информ»), *«Киев активно переписывает историю..., героизирует нацистских предателей и палачей»* («Крым-Информ»).

В повідомленнях кримських ЗМІ використовується відверто неправдива інформація, що не була підтверджена офіційними джерелами або свідками подій. Так, у публікації «Госсекретарь США: Украина окончательно потеряла Крым» («Крымская правда»), присвяченій візиту до України Державного секретаря США Майкла Помпео, наведені заяви останнього, які він ніколи не робив.

Іноді така відверта мова ворожнечі подається в контексті, який не можливо зрозуміти, оскільки факти не відповідають дійсності, як, скажімо, переклад в газеті «Крымская правда»: *«Открывая форум с национально-патриотическим и чисто украинским названием «Age of Crimea 2020»,*

что в переводе с украинского означает «We are the losers forever and ever» («Мы неудачники во веки веков»)…). Не містить правдивої інформації і така назва статті: «Секретарь СНБО Украины назвал сало и чеснок лучшим лекарством от коронавируса» («Крымская правда»).

Головними ньюсмейкерами негативних повідомлень про Україну залишаються перші особи регіону, серед яких так званій голова Ради міністрів Криму С. Аксенов, так званій голова ВР Криму В. Константинов та ін. Їхні висловлювання знаходять відображення в численних заголовках, особливо на ресурсах «РИА Новости Крым» та «Крым-Информ»: «Аксенов сравнивает реакцию в Украине на парад в Крыму с рефлексом у собак», «Аксенов назвал терроризм стилем и частью политики Украины», «Аксенов удивился, что Украина не штрафует птиц за полеты над Крымом».

Традиційним у кримських медіа стає неповажне, негативне ставлення до керівництва України: «Аксенов предложил Зеленскому перестать быть актером легкого жанра», «Спикер парламента назвал лживым очередное заявление Зеленского», «Аксенов: новый памятный день – трагедия в умах руководителей Украины», «Аксенов уличил Зеленского в политической глупости», «Аксенов раскритиковал поведение представителей киевского режима», «Глава избиркома назвал украинским трендом заявления о нелегитимности голосований» тощо

Типовими є матеріали з упередженою, необ'єктивною, з використанням інсинуацій інформацією про Україну, як-от: «Аксенов раскритиковал поведение представителей киевского режима», де подано такі суперечливі характеристики: «Обычный прием врунов и демагогов – обвинять других в собственных грехах и валить с больной головы на здоровую. Плачевное состояние украинской медицины, а также общий бардак и деградация страны дают серьезные основания сомневаться как раз в официальной коронавирусной статистике Украины, которая вряд ли отражает реальную ситуацию. Использовать для этого тему пандемии, от которой страдают все, в том числе, и сама Украина – это, конечно, свинство. Обстреливать Донбасс и лить крокодиловы слезы по поводу эпидемиологической ситуации в разрушенных украинскими карателями городах и поселках – запредельный цинизм и лицемерие. Но, к сожалению, это обычная манера поведения представителей киевского режима и обычный стиль хуторской дипломатии, – отметил Сергей Аксенов» («Крымская правда»).

Порушенням права та дискримінацією за національною ознакою, своєрідною формою ксенофобії є ставлення до героїв матеріалів згідно з їх національною ознакою: «Украинец получил срок за попытку ограбления банка», «Украинец с разорванным паспортом попытался попасть в Крым в обход пункта пропуска», «Украинец пытался вывезти из Крыма партию психотропных веществ», «Украинцы из-за карантина бегут за кордон», «Двое украинцев осуждены в Крыму за контрабанду тестостерона», «Украинец получил срок за ложную попытку ограбления банка в Крыму».

Привертає увагу, що для формування негативного ставлення до України використовуються різні методи маніпулювання. Наприклад, у висвітленні питання розповсюдження та використання превентивних заходів проти коронавірусної інфекції Covid-19 інформація підібрана та сформована таким чином, що в аудиторії складається враження нібито про те, що всі хворі потраплять у Крим виключно з території України. При цьому не надається інформація про те, що більша частина таких людей їхала транзитом через Україну; відсутня інформація про те, скільки інфікованих осіб вїхало до Криму з материкової частини РФ. Найяскравішим прикладом в цьому сенсі є новинна стрічка ресурсу «Крым-Информ»: «Заразившийся коронавирусом мужчина приехал в Крым с территории Украины», «Через Украину в Крым вернулось 49 побывавших в дальнем зарубежье граждан», «Больного коронавируса украинца поместили на карантин».

Висновки. В ході моніторингу було проаналізовано повідомлення шести кримських ЗМІ («Крымская правда», «Крымская газета», стрічки інформаційних агенцій «Крым-Информ» та «РИА Новости Крым», матеріали інтернет-сайтів «Крымское эхо», «Новости Крыма»). Моніторинг відбувався з 1 січня по 30 червня 2020 р. за ключовим словом пошуку «Україна».

«На шпальтах» сучасних кримських ЗМІ шляхом маніпулювання та використання однотипних посилів (меседжів), мови ворожнечі створюються умови для негативного ставлення аудиторії до Української держави та її народу. В посилах заперечується право на існування України як самостійної, незалежної держави, розповсюджується образлива інформація про культурну спадщину країни, спостерігається некоректне порівняння існуючої політичної системи України з тоталітарними режимами ХХ століття.

У формуванні тематичного підбору новин або тем для аналітичних матеріалів повністю відсутні позитивна або нейтральна інформація. При створенні матеріалів кримських медіа використовуються маніпулятивні технології: надання спеціально підібраної негативної інформації, вирвані з контексту висловлювання, однотипні односторонні факти, гіперболізація певних ознак або подій та применшення інших, концентрація на заздалегідь негативних речах, формування стійкого негативного образу, а також неправдива інформація. В медіа подаються негативні посили та меседжі, не визнається унікальність та своєрідність української культури, право на існування власної історії. Формування подібного образу України в кримських ЗМІ сприяє дистанціюванню мешканців тимчасово окупованого Криму від України. Створюється штучний інформаційний фон, в якому порушується комунікативний зв'язок держави з мешканцями ТОТ.

У процесі формування принципів та засад інформаційної політики, реалізації заходів по інформуванню населення та встановлення комунікації з мешканцями тимчасово окупованих територій України необхідно враховувати існуюче негативне інформаційне середовище та пропагандистську діяльність проти України, відсутність у мешканців Криму права на доступ до об'єктивної інформації про події в нашій державі.

Список літератури:

1. Андрієвська А. Люди «сірої» зони. Свідки російської анексії Криму 2014 року. Київ : Фенікс, 2018.
2. Батрушак О. Далі від материка. Кримські медіа дедалі більше ігнорують події в Україні. URL: <https://cutt.ly/zf1415k> (дата звернення: 12.03.2020).
3. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ : Брайт-Букс, 2015.
4. Біда О.А., Блага А.Б., Мартиненко О.А., Статкевич М.Г. Приглушені голоси: право на свободу слова в умовах збройного конфлікту на сході України. Київ : КИТ, 2015.
5. Громенко С.В. (ред.). Наш Крим: неросійські історії українського півострову. Київ : К.І.С., 2016.
6. Гуменюк Н. Загублений острів: книга репортажів з окупованого Криму. Львів : Вид-во Старого Лева, 2020.
7. Задорожний О.В. Анексія Криму – міжнародний злочин. Київ : К.І.С., 2020.
8. Крымские методические издания в современной информационной среде полуострова : метод. рекомендации. Симферополь : Изд-во библиотеки им. И. Франко, 2018.
9. Кримськотатарський ресурсний центр. Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 9 місяців 2019 року. URL: <https://ctrcenter.org/ru/analytics/165-analiz-narushenij-prav-cheloveka-v-okkupirovannom-krymu-za-9-mesyacev-2019-goda-prezentaciya> (дата звернення: 23.10.2019).
10. Кримологія. СМІ Крима. URL: http://krymology.info/index.php/ Crime_Media (дата звернення: 15.12.2019).
11. Крымская правозащитная группа. Крым: свобода слова в оккупации. Информационно-аналитический доклад о преследовании журналистов и блогеров на территории Крымского полуострова (март 2014 – сентябрь 2019). URL: <https://cutt.ly/df15a3i> (дата звернення: 01.02.2020).
12. Крымская правозащитная группа. Хронология притеснения свободы слова в Крыму. URL: <https://cutt.ly/Rf170mo> (дата звернення: 01.03.2020).
13. Луканов Ю. Пресувальна машина: як Росія знищувала свободу слова в Криму. Київ : КБЦ, 2018.
14. Машкова Я. Водний молебень, ексбро Януковича та гастролери з Росії: що пишуть про Крим українські медіа. URL: <https://cutt.ly/6f14FnU> (дата звернення: 30.04.2020).
15. Міністерство інформаційної політики України. Свобода слова й преси в Криму (лютий 2014 – листопад 2015 рр.). Київ, 2015.
16. Національна Рада України з питань телебачення та радіомовлення. Результати моніторингу Національної ради стосовно висвітлення розважально-інформаційними телеканалами ситуації на Сході і щодо окупованого Криму. URL: <https://cutt.ly/zf14ZTM> (дата звернення: 23.01.2018).
17. Про схвалення Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2018-%D1%80> (дата звернення: 27.12.2018).
18. Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю 19 грудня 2016 року [по докладу Третього комітета (A/71/484/Add.3)] 71/205. Положення в області прав людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна). URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/71/205> (дата звернення: 01.02.2017).
19. Семена М. Кримський репортаж. Хроніки окупації Крима (2014–2016 гг.). Київ : ДП «Національне газетно-журнальне вид-во», 2017.
20. Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Горобчишина С., Дуда А. Політика щодо Криму : рекомендації (посіб.). Київ : ТОВ «Агентство Україна», 2018.
21. Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека. Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина). URL: <https://cutt.ly/tf15rr8> (дата звернення: 31.12.2017).
22. Центр по правам граждан. Положение крымскотатарских медиа в Крыму (2014–2016) : отчет. Київ : Центр по правам граждан, 2017.
23. Amnesty International. Crimea in the dark. The silencing of dissen. The report of the Amnesty International. URL: <https://cutt.ly/sf15qjC> (дата звернення: 01.03.2020).
24. Sedova I., Pechonchuk T. (ed.). Hate Speech in the Media Landscape of Crimea: An Information and Analytical Report on the Spread of Hate Speech on the Territory of the Crimean Peninsula (March 2014 – July 2017). Kyiv : Crimean Human Rights Group, 2018.

References:

1. Andrijevsjka, A. (2018). *Ljudy «siroji» zoni. Svidky rosijskoji aneksiji Krymu 2014 roku* [People of the «gray» zone. Witnesses of the Russian annexation of Crimea in 2014]. Kyiv: Feniks.
2. Batrushhak, O. (2020). *Dali vid materyka. Krymski media dedali biljshe ighnorujutj podiji v Ukraini* [Farther from the mainland. Crimean media are increasingly ignoring events in Ukraine]. Available at: <https://cutt.ly/zf1415k> (accessed 12 March 2020).
3. Berezovec, T. (2015). *Aneksija: Ostriv Krym. Khroniky «ghibrydnoji vijny»* [Annexation: The island of Crimea. Chronicles of the "hybrid war"]. Kyiv: Brajt-Buks.
4. Bida, O.A., Blagha, A.B., Martynenko, O.A., & Statkevych, M.Gh. (2015). *Pryghlusheni gholosy: pravo na svobodu slova v umovakh zbrojnogo konfliktu na skhodi Ukrainy* [Muffled voices: the right to freedom of speech in the context of the armed conflict in eastern Ukraine]. Kyiv: KYT.
5. Ghromenko, S.V. (ed.) (2016). *Nash Krym: nerosijski istoriji ukrajinskogho pivostrovu* [Our Crimea: non-Russian stories of the Ukrainian peninsula]. Kyiv: K.I.S.
6. Ghumenjuk, N. (2020). *Zaghublenyj ostriv: knygha reportazhiv z okupovanogho Krymu* [The Lost Island: a book of reports from the occupied Crimea]. Lviv: Vyd-vo Starogo Leva.
7. Zadorozhnyj, O.V. (2015). *Aneksija Krymu – mizhnarodnyj zlochyn* [The annexation of Crimea is an international crime]. Kyiv: K.I.S.
8. Krymskaja Respublykanskaja Unyversalnaja Nauchnaja Byblyoteka im. I. Franko. *Krymskые metodycheskые yzdanija v souremennoj informacjonnoj srede poluostrova. Metodycheskые rekomendacy* [Crimean methodical publications in the modern information environment of the peninsula. Methodical recommendations] (2018). Symferopol: Yzdatelstvo byblyoteky ym. Y. Franka.
9. Krymskotchatarskij resursnyj centr. *Analiz porushenij prav ljudyny v okupovanomu Krymu za 9 misjaciv 2019 roku* [Analysis of human rights violations in the occupied Crimea for 9 months of 2019] (2019). Available at: <https://ctrcenter.org/ru/analytics/165-analiz-narushenij-prav-cheloveka-v-okkupirovannom-krymu-za-9-mesyacev-2019-goda-prezentaciya> (accessed 23 October 2019).

10. Krymologyja. *SMI Kryma [Mass media of Crimea]*. Available at: http://krymology.info/index.php/Crime_Media (accessed 15 December 2020).
11. Krymskaja pravozashhytnaja ghruppa. *Krym: svoboda slova v okkupacyu. Ynformacyonno-analytycheskyj doklad o presledovanny zhurnalystov y blogherov na terrytoryy Krymskogho poluoostrova (mart 2014 – sentjabrj 2019)* [Crimea: freedom of speech in occupation. Information and analytical report on the persecution of journalists and bloggers on the territory of the Crimean Peninsula (March 2014 – September 2019)] (2020). Available at: <https://cutt.ly/df15a3i> (accessed 01 February 2020).
12. Krymskaja pravozashhytnaja ghruppa. *Khronologhija prytesnenyja svobody slova v Krymu* [Chronology of oppression of freedom of speech in the Crimea] (2020). Available at: <https://cutt.ly/Rf170mo> (accessed 01 March 2020).
13. Lukanov, Ju. (2018). *Presuvaljna mashyna: jak Rosija znyshhuvala svobodu slova v Krymu* [Pressing machine: how Russia destroyed freedom of speech in Crimea]. Kyiv: KBC.
14. Mashkova, Ja. (2020). *Vodnyj molebenj, eksbro Janukovycha ta ghastrolery z Rosiji: shho pyshutj pro Krym ukrajinsjki media* [Water prayer, Yanukovich's exbro and Russian touring: what Ukrainian media write about Crimea]. Available at: <https://cutt.ly/6f14FnU> (accessed 30 April 2020).
15. Ministerstvo informacinoji polityky Ukrainy (2015). *Svoboda slova j presy v Krymu (Lutyj 2014 – Lystopad 2015 rr.)* [Freedom of speech and press in Crimea (February 2014 – November 2015)]. Kyiv.
16. Nacionaljna Rada Ukrainy z pytanj telebachennja ta radiomovlennja (2018). *Rezultaty monitorynghu Nacionalnoji rady stosovno vysvitlennja rozvazhaljno-informacijnyh telekanalamy sytuaciji na Skhodi i shhodo okupovanogho Krymu* [Results of the monitoring of the National Council regarding the coverage of the situation in the East by the entertainment and information TV channels and regarding the occupied Crimea]. Available at: <https://cutt.ly/zf14ZTM> (accessed 23 January 2018).
17. Pro skhvalennja Strategiji informacinoji reintegraciji Avtonomnoji Respubliky Krym ta m. Sevastopolja [On approval of the Strategy of information reintegration of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol] (2018). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2018-%D1%80> (accessed 27 December 2018).
18. Rezoljucija, prynjataja Gheneralnoju Assambleej 19 dekabrja 2016 ghoda [Po dokladu Tretj'egho komyteta (A/71/484/Add.3)] 71/205. Polozhenje v oblasti prav cheloveka v Avtonomnoj Respublyke Krym y ghorode Sevastopole (Ukrayna) (2016). Available at: <https://undocs.org/ru/A/RES/71/205> (accessed 01 February 2017).
19. Semena, M. (2017). *Krymskyj reportazh. Khroniky okkupacyy Kryma (2014–2016)* [Crimean report. Chronicles of the occupation of Crimea (2014–2016)]. Kyiv: DP «Nacionaljne ghazetno-zhurnaljne vydavnytvo».
20. Tyshzhenko, Ju., Kazdobina, Ju., Ghorobchyshyna, S., & Duda, A. (2018). *Polityka shhodo Krymu. Rekomendaciji (posibnyk)* [Crimea policy. Recommendations]. Kyiv: TOV «Aghentstvo» Ukrainina».
21. Upravlenje Verkhovnogho komysara Orghanyzacyy Obyedynennykh Nacyj po pravam cheloveka (2017). *Sytuacija s pravamy cheloveka vo vremenno okkupirovannoj Avtonomnoj Respublyke Krym y ghorode Sevastopole (Ukrayna)* [Human rights situation in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)]. Available at: <https://cutt.ly/tf15rr8> (accessed 31.12.2017).
22. Centr po pravam ghrazhdan (2016). *Polozhenje krymskotatarskykh medya v Krymu (2014–2016): otchet* [The situation of the Crimean Tatar media in the Crimea (2014–2016): report]. Kyiv: Centr po pravam ghrazhdan.
23. Amnesty International (2016). *Crimea in the dark. The silencing of dissen. The report of the Amnesty International*. Available at: <https://cutt.ly/sf15qJC> (accessed 01 March 2020).
24. Sedova, I., & Pechonchyk, T. (ed.) (2018). *Hate Speech in the Media Landscape of Crimea: An Information and Analytical Report on the Spread of Hate Speech on the Territory of the Crimean Peninsula (March 2014 – July 2017)*. Kyiv: Crimean Human Rights Group.